

II. MEŞRUTİYET'İN İLK YILLARINDA İZMİR BASININDA BODRUM (1908-1910)*

Nejdet Bilgi**

Öz

Bodrum II. Meşrutiyet yıllarında Aydın vilayet merkezinden hayli uzakta bir kazadır. Bu tarihlerde İzmir'de vilayetin taşra birimleriyle de ilgili haber ve yorumlara yer veren üç önemli gazete çıkmaktadır: *Hizmet*, *Abenk* ve *İttihad*. Bu gazetelerin Meşrutiyet'in yeniden ilanından sonraki sayıları taranarak, Bodrum'la ilgili olanları derlenmiştir. 1908 ortalarından başlayarak, 1910 yılı sonlarına kadar süren döneme ait bilgiler, dokuz ayrı başlık altında ele alınmıştır. Başlıklar konu esaslıdır. Her başlık altında basına yansıyan olaylar veya gelişmeler verilmiş ve değerlendirilmiştir. Dönemin İzmir gazetelerinde Bodrum'la ilgili haber ve duyuru türünden metinlerde en fazla yer alan konuların başında Bodrum hapisanesi gelmektedir. İkinci sırada memur ve görevli atamalarıyla ilgili haberler yer almaktadır. Bunları kaçakçılık olayları, bodrum limanı, hayvan hastalıkları, güvenlik haberleri, yardım kampanyaları gibi konular izlemektedir. Bu makalede, gazetelerde yer alan bu gelişmeler derlenerek değerlendirilmiş ve Bodrum'un yakın tarihine katkı sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bodrum, İzmir basını, Bodrum hapisanesi, Bodrum limanı, kampanyalar

Bodrum in Press of Izmir during the First Years of the Second Constitutional Era (1908-1910)

Abstract

Back in the Second Constitutional Era, district of Bodrum was very far away from the Aydın province center. In those days, three important newspapers in İzmir stood out which published news and comments about Aydın province's various units, those were: *Hizmet*, *Abenk*, and *İttihad*. Those newspapers' issues which were published after the re-establishment of Constitutional Monarchy were scanned and those which were related to Bodrum have been compiled. The information about the period which starts around the mid-1908 and ends around late 1910 was discussed under nine different titles. These titles were based on the subject. Every title includes,

---

* Bu metin, 26-27 Mayıs 2016 tarihlerinde gerçekleştirilen, *IV. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu*'nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş şeklidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü*, Manisa / Türkiye, nejdet.bilgi@gmail.com

with their respective assessments, the developments or news which made their ways into the media. News and announcements in newspapers of Izmir regarding Bodrum had the topic of Bodrum prison as their most popular topic. News about assignment of civil servants and officers ranked second. These were followed by such topics as smuggling incidents, Bodrum harbor, animal diseases, security news, and aid campaigns. This article compiles and evaluates the aforementioned developments found in the newspapers and tries to contribute to the recent history of Bodrum.

Keywords: Bodrum, Press of Izmir, Bodrum prison, Bodrum harbor, campaigns

Giriş

İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılı bilgilerine göre Bodrum Kazası, Aydın vilayetine bağlı beş sancaktan biri olan Mentеше sancağı kazaları arasında yer almaktadır. Kazanın 1908 yılında 7.474'ü erkek, 7.393'ü kadın olmak üzere toplam 14.867 Müslüman nüfusu bulunmaktadır. Kaza nüfusunun 1.796'sı erkek 1.596'sı kadın olmak üzere toplam 3.392'si Rum, 96'sı erkek ve 87'si kadın olmak üzere 183'ü Musevi'dir. Kazada toplam 18.442 nüfus bulunmaktadır.¹ Kazanın toplam emakin/bina sayısı 2.811'dir.² Kaza merkezi olan Bodrum kasabası ise toplam 7.840 nüfusa sahiptir.

Tablo 1: Bodrum Kasabası Nüfusu 1908³

Topluluklar	Kadın	Erkek	Toplam
İslam	2.148	2.117	4.265
Rum	1.596	1.796	3.392
Musevi	87	96	183
Toplam	3.831	4.059	7.840

Bodrum bu tarihlerde özellikle limanı ve hapishanesi ile ünlüdür. Nitekim dönemin gazetelerinde en fazla hapishanesine ilişkin haberler yer almaktadır. Bu çalışmada 1908-1910 yıllarına ait İzmir gazetelerinden önde gelen üç gazete incelenmiştir. Bunların başında *Ahenk* gelmektedir. Diğer ikisi ise *Hizmet* ve *İttihad* gazeteleridir.⁴ *Hizmet* gazetesi yayın hayatına 5 Kasım 1886'da başlamış⁵, 15 Ekim

¹ Vehbi Günay, "XX. Yüzyıl Başlarında Bodrum (Osmanlı Vilayet Yıllıklarına Göre)", 3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu 30 Ekim-1 Kasım 2013, *Bodrum Bildiriler*, C. 1, Haz. M. Akif Erdoğan-Ahmet Özgüray, İzmir 2014, s. 467; *Salname-i Vilayet-i Aydın 1326 Sene-i Hicriyesine Mahsus*, Def'a 25, Vilayet Matbaası, s. 702.

² *Salname-i Vilayet-i Aydın 1326*, s. 702.

³ *Salname-i Vilayet-i Aydın 1326*, s. 700; Günay, *agb*, s. 473.

⁴ Bu gazeteler hakkında bkz. Zeki Arıkan, *İzmir Basın Tarihi (1868-1938)*, EÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 2006, ss. 35-61, 76-77.

⁵ Erkan Serçe, *İzmir'de Kitapçılık 1839-1928 –Kitaplar, Kitapçılar, Matbaalar ve Kütüphaneler-*, Akademi, İzmir 1996, s. 31

1933'e kadar yayını sürdürmüştür.⁶ Ancak, *Hizmet* gazetesinin döneme ilişkin koleksiyonu, çalışmamızın yaklaşık altı aylık dönemini kapsamaktadır. *Abenk* 22 Şubat 1895'te yayın hayatına girmiş ve 2 Ocak 1930'a kadar yayınlanmıştır.⁷ Üçüncü gazete ise *İttihad*'dır ve 8 Ekim 1908 tarihinde yayın hayatına başlamıştır.⁸ *İttihad* gazetesi 6 Kasım 1911'den başlayarak *Anadolu* adıyla çıkmaya başlamıştır.⁹

Bodrum'un gazetelerdeki yansıması, konu esaslı olarak ele alınmaya çalışılacaktır. Tespit edilen haber, duyuru ve yorumların çoğu ilgili gazetelerin mahalli haberleri içeren kısımlarından derlenmiştir. Özellikle *Abenk* gazetesi, diğerlerine göre daha fazla bölge haber ve yorumlarına yer vermektedir. Nitekim gazete bir duyurusunda, abone ve müşterilerine seslenerek; gazetenin Aydın hattı seyyar memuru Mehmed Efendi'nin bazı adalara, Muğla ve kazaları çerçevesinde Bodrum'a da gittiğini, dolayısıyla abonelerin hesaplarını görmeleri ve borçlarını ödemeleri istenmektedir.¹⁰ Bu da gazetenin bütün Batı Anadolu'ya hitabettiğini göstermektedir. *Hizmet* ve *İttihad* da içerik olarak *Abenk* gibi bölge gazetesi görünümündedir.

1. Bodrum Hapishanesi

Bodrum Kalesi'nin hapishane haline getirilmesi XIX. Yüzyılın sonlarına tesadüf etmektedir. 1895 yılında hapishane haline getirilen Bodrum kalesinin bu amaçla kullanımı, I. Dünya Savaşı içinde 1915 yılına kadar sürmüştür.¹¹ II. Meşrutiyet döneminin ilk üç yılında İzmir basınından derleyebildiğimiz bilgilere göre, Bodrum hapishanesi 1 Temmuz 1908 ile 4 Eylül 1910 tarihleri arasında elliye yakın habere konu olmuştur.

Meşrutiyet'in yeniden ilanıyla birlikte hareketlenen yerler arasında hapishaneler de bulunmaktadır. Özellikle siyasi mahkûmlar için yeni dönemin tahliye umutlarını yeşertmesi kaçınılmaz olmuştur. Nitekim 31 Temmuz 1908 tarihli bir habere göre, Bodrum Hapishanesi'nde tutuklu bulunan "*politika mütebbimlerinden*" 70 kişi tahliye edilmiştir. Bunlar arasında İzmir Ermeni cemaatine

⁶ Ö. Faruk Huyugüzel, *1928'e Kadar İzmir'de Çıkmış Türkçe Kitap ve Süreli Yayınlar Kataloğu*, EÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1996, s. 73.

⁷ Serçe, *age*, s. 33-34; Huyugüzel, *age*, s. 73; Turan Akkoyun, "Atatürk Dönemi İzmir Basınına Genel Durumu", *Son Yüzyıllarda İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu Tebliğleri*, Haz. Tuncer Baykara, Akademi, İzmir 1994, s. 239-240.

⁸ Arıkan, *age*, s. 77.

⁹ Akkoyun, *age*, s. 240.

¹⁰ *Abenk*, 8 Haziran 1326/ 21 Haziran 1910

¹¹ Bodrum hapishanesi hakkında bkz. N. Betül Çelik, "Bodrum Kalesi'nin Hapishaneye Dönüştürülmesi ve Buraya Yapılan Sürgünler (1890-1914)", *3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu 30 Ekim-1 Kasım 2013, Bodrum Bildiriler*, C. 1, Haz. M. Akif Erdoğan-Ahmet Özgiray, İzmir 2014, s. 256, 259; Mesut Çapa, "Yirminci Yüzyılın Başlarında Bodrum", *2. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011*, Haz. Ahmet Özgiray – M. Akif Erdoğan, Bodrum 2011, s. 162-164. Çapa, çok az sayıda da olsa kalenin savaş yıllarında da hapishane olarak kullanıldığını, arşiv kayıtlarına dayanarak göstermektedir.

mensup birçok kişinin bulunduğu da belirtiliyor.¹² Meşrutiyet'in ilanının cezaevlerine etkisi bununla sınırlı kalmıyor, 22 Ağustos 1908 tarihli bir habere göre, Bodrum hapishanesindeki bütün tutuklular tahliye edilmiş. Bunların İzmir ve Selanik'e ait olan 550 kadınının 21 Ağustos günü vapurla İzmir'e geldiği belirtiliyor.¹³ Bu tarihten sonra cezaevinde fazla mahkûm veya tutuklu kalmadığı anlaşılıyor. 1908 yılı Kasım ortalarında Dâhiliye Nezareti'nin mevcutların dışında kalenin ne kadar mahpus alabileceğini sorması bunu akla getiriyor.¹⁴ Benzer tahliyeler yaklaşık iki yıl sonra Adana Ermeni olaylarından tutuklu ve mahkûmları için de söz konusu oluyor. 29 Nisan 1910 tarihli haberlere göre, Adana olaylarında askeri mahkemelerde on beşer yıl kürek cezasına çarptırılan ve Bodrum hapishanesinde tutuklu bulunan 9'u Müslüman 1'i Ermeni mahkûm padişahın cülus yıldönümü şerefine bakanlar kurulu (meclis-i vükela) kararı ve padişah iradesi ile tahliye edilmeleri kararlaştırılarak mahalline bildirilmiştir.¹⁵

Tablo 2: Bodrum Hapishanesi'ne Sevk Edilenler

Nereden	Sevk sayısı	Nereden	Sevk sayısı
İzmir	96	Lazistan	3
Trabzon/Samsun	41	Ayvalık	5
Beyrut	36	Kosova	2
Manisa	32	Alaşehir	1
Denizli	15	Adana	1
Selanik	13	İstanbul	1
Ödemiş	6	Toplam	252

İncelenen yaklaşık 2,5 yıllık dönem içinde tespit edilebilen 18 haberden derlenen bilgilere göre, ülkenin çeşitli yerlerinden Bodrum hapishanesine sevk edilen mahkûm sayısı 252'dir (Tablo 2). Verilen haberlerden, sevk edilenlerin genelde ağır ceza almış mahkûmlar olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶

Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre önce, İzmir hapishanesinde mahkûmiyetleri kesinleşmiş olan 30 ağır ceza mahkûmu, cezalarının kalanını tamamlamak üzere 30 Haziran 1908 tarihinde vapurla Bodrum'a gönderilmişlerdir.¹⁷ Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte hapishaneden daha çok tahliye

¹² *Ahenk*, 18 Temmuz 1324/31 Temmuz 1908.

¹³ *Ahenk*, 9 Ağustos 1324/22 Ağustos 1908.

¹⁴ *Ahenk*, 4 Teşrinisani 1324/17 Teşrinisani 1908.

¹⁵ *İttihad*, 16 Nisan 1326/29 Nisan 1910; *Ahenk*, 16 Nisan 1326/29 Nisan 1910. *Ahenk*'teki haberin devamında, Adana valisi Cemal Bey'in vilayete çektiği telgrafa dayanarak, aynı olaylardan dolayı Adana hapishanesinde bulunan mahkûmların affedilerek tahliye edildikleri belirtiliyor.

¹⁶ Gazetelerden derlenen bu sayıların da eksik olduğu anlaşılmaktadır. Mesela dönem içine denk düşen 4 Ağustos 1909 tarihli bir belgeye göre 31 Mart ayaklanması sırasında *İttihad* ve *Terakki* binasını yağmalayan 16 kişi, başka belgelere göre, bazı gazeteleri yağmalayan 6 kişi ve sayısı belirtilmeyen bazı casusluk, yolsuzluk gibi suçlara karışanlar Bodrum hapishanesine gönderilmiştir. Bkz. Çelik, *agh*, s. 258.

¹⁷ *Ahenk*, 18 Haziran 1324/1 Temmuz 1908.

haberleri çıkarken, yaklaşık bir yıl sonra yeniden sevklerin başladığı görülüyor. Nitekim 14 Haziran 1909 tarihinde irticai faaliyetlerinden ötürü 41 kişinin Trabzon'dan bir Yunan vapuruyla İzmir'e getirildikleri, hapishaneye teslim edilen tutukluların Bodrum'a gönderilecekleri haberi basında yer almıştır.¹⁸ Kısa bir süre sonra, daha önce Trabzon'dan geldiği belirtilen 41 mürteci tutuklu, bu kez Samsun'dan getirilip bir-iki haftadır İzmir hapishanesinde tutuldukları belirtilerek, 19 Haziran günü prangaya vurulmuş halde Bodrum'a gönderilmişlerdir.¹⁹ 9 Temmuz 1909 tarihinde Bodrum hapishanesine nakledilmek üzere Beyrut'tan İzmir'e 36 mahkûm getirilmiştir.²⁰ Meşrutiyet'in ilanı sonrasındaki tahliyeler sırasında Bodrum hapishanesinden firar eden, katilden on beş yıla mahkûm Kula'nın Arablı Develi köyünden, Günceoğlu Mustafa'nın oğlu Ali Alaşehir'de yakalanarak Bodrum'a sevk edilmek üzere İzmir'e getirilmiştir.²¹ Başka bir habere göre, Lazistan sancağından Bodrum hapishanesine gönderilirken fıraya yeltenen 3 kişinin 17 Temmuz'da Bodrum'a gönderildiği belirtiliyor.²² Bodrum'a mahkûm sevk başka gerekçelerle de düşünülmüştür. 26 Ağustos 1909 tarihli bir haberde havasının uygunsuzluğundan dolayı Payas kalesindeki tutuklu ve mahkûmların bir kısmının Bodrum Gürek/Kürek mevkiine sevk edilmesi düşünülmüştür. Bu sebeple burada ne kadar mahpus almaya yeterli yer bulunduğu, Dahiliye Nezaretinden Aydın vilayetine sorulmuştur.²³ 17 Eylül 1909 tarihli bir habere göre Ayvalık Askeri Mahkemesi tarafından beşer yıl kürek cezasına çarptırılan 3 Rum'un cezalarının kalan kısmını tamamlamak üzere İzmir yoluyla Bodrum Kürek mevkiine gönderileceklerdir.²⁴ Yaklaşık bir ay sonra yine Ayvalık'ta silah ve yanıcı madde kaçaklığından dolayı beşer yıl kürek cezası alan 2 mahkûm, İzmir yoluyla Bodrum'a gönderileceklerdir.²⁵

Bodrum hapishanesi mahkûmlarıyla ilgili bazen de firar haberleri basına yansımaktadır. Nitekim 21 Kasım 1909 tarihli bir habere göre, birçok sabıkası bulunan, Seydiköy vukuatından dolayı 10 yıl ceza almış olan ve en son Bornova'da bir cinayet işleyen Seydiköylü Mihail Bokovino isimli mahkûm, daha önce tutuklu bulunduğu Bodrum hapishanesinden firar etmiş ve nihayet güvenlik güçleri tarafından yakalanmıştır.²⁶ Muhtemelen tekrar aynı hapishaneye gönderilecektir. 16 Şubat 1910 tarihli bir habere göre, Denizli hapishanesinde bulunan cinayetten hükümlü 15 şahıs, Bodrum'a gönderilmek üzere İzmir'e getirilmiştir.²⁷ İki gün

¹⁸ *Abenk*, 2 Haziran 1325/15 Haziran 1909.

¹⁹ *Abenk*, 7 Haziran 1325/20 Haziran 1909.

²⁰ *Abenk*, 27 Haziran 1325/10 Temmuz 1909.

²¹ *Abenk*, 28 Haziran 1325/11 Temmuz 1909.

²² *Abenk*, 5 Temmuz 1325/18 Temmuz 1909.

²³ *Abenk*, 13 Ağustos 1325/26 Ağustos 1909.

²⁴ *Abenk*, 4 Eylül 1325/17 Eylül 1909.

²⁵ *Abenk*, 25 Eylül 1325/8 Teşrinievvel 1909.

²⁶ *Abenk*, 8 Teşrin-i sani 1325/21 Teşrinisani 1909.

²⁷ *Abenk*, 3 Şubat 1325/16 Şubat 1910.

sonraki başka bir habere göre, Selanik kıyılarında görevli Gökçedağ ganbotu önceki akşam İzmir limanına gelmiş, Selanik Askeri mahkemesince çeşitli cezalara mahkûm edilen Bulgar eşkiyasından 13 kişiyi Bodrum'a gönderilmek üzere İzmir'e getirmiştir.²⁸ Rumca *Amaliya* gazetesinden naklen verilen 13 Mart 1910 tarihli bir habere göre, Dedağaç'tan Teksas vapuruyla Rodos'a nakledilmek üzere İzmir hapishanesine 16 tutuklu getirilmiştir. Aynı vapur İzmir hapishanesinden Bodrum'a 80 tutuklu götürecektir.²⁹ Üç gün sonraki başka bir habere göre İzmir hapishanesinden 66 mahkûm Bodrum hapishanesine gönderilmiştir.³⁰ Bu 66 kişi ile önceki haberde belirtilen 80 kişi arasında bir ilişki var mı belli değil. Muhtemelen 80 kişi olarak düşünülen sevk, 66 kişi şeklinde gerçekleşmiştir. 22 Nisan 1910 tarihli bir habere göre kürek cezaları temyiz mahkemesinde onaylanan 16 mahkûm Bodrum'a sevk edilmek üzere Manisa'dan İzmir hapishanesine gönderilmişlerdir.³¹ 10 Mayıs 1910 tarihli bir habere göre, eşkiyayı evinde gizleyen ve gelen jandarma ve askere silahla karşılık veren Kula'nın Çarşı mahallesinden Ali oğlu Ahmet, yargılanarak üç yıl küreğe mahkûm edilmiş ve Bodrum'a gönderilmesi Kosova vilayetine bildirilmiş. Aynı tarihli başka bir habere göre adam öldürmekten ömür boyu kürek cezasına çarptırılan, Köprülü'den Davut oğlu Mahmut Bodrum hapishanesine nakledilmek üzere Kosova'dan İzmir'e gönderilmiştir.³² 3 Haziran 1910 tarihli bir habere göre, eşkiyalıktan dolayı onbeş yıl kürek cezasına mahkûm olan Mustafa, Adana'dan gönderilerek Bodrum hapishanesine teslim edilmiştir. Aynı tarihli gazetede başka bir habere göre, Çakırcalı ve avanesine yardım ve yataklıktan Ödemiş askeri mahkemesinde beşer yıl kürek cezasına mahkûm edilen Günay Tahtacı aşiretinden 2 kişi, dört yıla mahkûm edilen Bozdoğan Koyunlar köyünden 1 kişi ve üçbuçuk yıla mahkûm edilen Bozdoğan'dan 3 kişi Bodrum hapishanesine gönderilmek üzere İzmir'e getirilmişlerdir.³³ 25 Ağustos 1910 tarihli bir habere göre, Manisa hapishanesindeki izdihamın hafifletilmesi için, ağır ceza mahkûmu 16 kişi Bodrum hapishanesine gönderilmiştir.³⁴

Mayıs – Haziran 1909 tarihlerine ait dört ayrı haberin konusu, Bodrum hapishanesi bağlamında, Abdülhamid dönemi Askeri Okullar Müfettişi Zülüflü İsmail Paşa'dır. 30 Mayıs 1909 tarihli olup, *İttihad* gazetesinden aktarılan haberde, Abdülhamid dönemi devlet adamlarından bazılarının sürgüne gönderildikleri yerler sıralanıyor ve bunlardan İsmail Paşa'nın Bodrum'a sürüldüğü belirtiliyor.³⁵ Konuyla ilgili 17 Haziran tarihli haberde ise, “Zülüflü İsmail Efendi”nin Bodrum kalesinde ikamet etmesi hakkında hüküm ve karar bulunduğu halde, kalenin buna müsait

²⁸ *Abenk*, 5 Şubat 1325/18 Şubat 1910.

²⁹ *İttihad*, 28 Şubat 1325/13 Mart 1910.

³⁰ *Abenk*, 3 Mart 1326/16 Mart 1910.

³¹ *İttihad*, 9 Nisan 1326/22 Nisan 1910; *Abenk*, 9 Nisan 1326/22 Nisan 1910.

³² *Abenk*, 27 Nisan 1326/10 Mayıs 1910.

³³ *Abenk*, 21 Mayıs 1326/3 Haziran 1910.

³⁴ *Abenk*, 12 Ağustos 1326/25 Ağustos 1910.

³⁵ *Abenk*, 17 Mayıs 1325/30 Mayıs 1909.

olmaması nedeniyle, sürgün yerinin Trablusgarb'da bulunan Cebel-i Garbi olarak değiştirildiği ve oraya gönderilmesinin vilayetten istendiği belirtilmektedir. Fakat Bodrum'dan Trablusgarb'a doğrudan vapur bulunmadığı için Zülüflü İsmail'in Hacı Davud vapuruyla İzmir'e, oradan da Trablusgarb'a giden bir vapurla sürgün yerine gönderileceği ilave ediliyor.³⁶ Üç gün sonraki başka bir haberde İsmail Paşa'yı Bodrum'dan İzmir'e nakletmek üzere Jandarma Mülazımı Ahmed Ağa görevlendirilmiştir.³⁷ 22 Haziran 1909 tarihli habere göre, "Zülüflü İsmail Efendi" önceki gün Bodrum'dan İzmir'e getirilmiştir.³⁸

Hapishane ile ilgili haberlerden, yaklaşık iki buçuk yıllık bu dönemde, hapishanede 6 mahkûmun öldüğü anlaşılmaktadır. Bunlar tarih sırasına göre şöyledir: Bodrum hapishanesinde adam öldürmekten yatan Sirozlu bir mahkûm 1910 Mart ayı sonlarında vefat etmiştir.³⁹ Adam öldürme, gasp ve eşkıyalıktan hükümlü Bergamalı bir mahkûm 1910 Nisan ortalarında vefat etmiştir.⁴⁰ Adam öldürme ve eşkıyalıktan dolayı hükümlü bulunan Katrinli bir mahkûm Nisan 1910 sonlarına doğru vefat etmiştir.⁴¹ Müebbet hapis cezası hükümlüsü olarak Bodrum hapishanesinde bulunan Hassalı bir mahkûm Mayıs 1910 ortalarında vefat etmiştir.⁴² Mayıs 1910 sonlarında adam öldürmek ve eşkıyalıktan müebbet hükümlü, nereli olduğu belirtilmeyen bir Rum mahkûm vefat etmiştir.⁴³ Eylül 1910 başlarında eşkıyalık ve adam öldürmekten hükümlü olan Ödemişli bir mahkûm vefat etmiştir.⁴⁴

Mahkûmlardan bir kısmı da hastalıklarının tedavisi için veya daha uygun şartların bulunduğu yerlere sevk edilmişlerdir. Buna göre, dönem içinde hapishane veya hastahanelere nakledilen mahkûm sayısı 4 olarak tespit edilebilmiştir. Mayıs 1910 başlarındaki bir habere göre, adam öldürmekten dolayı Bodrum hapishanesinde bulunan Kalkandelenli Lütfi bin Behçet, malûliyeti dolayısıyla Üsküp hapishanesine naklini istemiştir. Hekim muayenesinden sonra, hasta olduğu anlaşılan mahkûmun Rodos hapishanesine nakli Adliye Nezareti'nce uygun bulunduğu belirtilmektedir.⁴⁵ Mayıs 1910 ortalarında bedeni rahatsızlığı muayene ile kesinleşen Ayıntablı bir mahkûmun dilekçesi doğrultusunda Halep hapishanesine nakli Adliye Nezareti'nce uygun bulunmuştur.⁴⁶ Bayındırlı bir mahkûm, hastalığı

³⁶ *Abenk*, 4 Haziran 1325/17 Haziran 1909.

³⁷ *Abenk*, 7 Haziran 1325/20 Haziran 1909.

³⁸ *Abenk*, 9 Haziran 1325/22 Haziran 1909.

³⁹ *Abenk*, 17 Mart 1326/30 Mart 1910.

⁴⁰ *İttihad*, 7 Nisan 1326/20 Nisan 1910; *Abenk*, 7 Nisan 1326/20 Nisan 1910.

⁴¹ *İttihad*, 13 Nisan 1326/26 Nisan 1910; *Abenk*, 13 Nisan 1326/26 Nisan 1910.

⁴² *Abenk*, 11 Mayıs 1326/24 Mayıs 1910; *İttihad*, 12 Mayıs 1326/25 Mayıs 1910.

⁴³ *Abenk*, 12 Mayıs 1326/25 Mayıs 1910.

⁴⁴ *Abenk*, 22 Ağustos 1326/4 Eylül 1910.

⁴⁵ *Abenk*, 20 Nisan 1326/3 Mayıs 1910.

⁴⁶ *Abenk*, 4 Mayıs 1326/17 Mayıs 1910; *İttihad*, 4 Mayıs 1326/17 Mayıs 1910.

sebebiyle İzmir hapisanesine nakledilmiştir.⁴⁷ Temmuz 1910 başlarında adam öldürmek ve firar suçlarından iki yıldır Bodrum hapisanesinde bulunan İstanbullu bir mahkûmun tedavisi mümkün olmadığı ve çıldırdığı için tedavi edilmek üzere tıbbi raporla بیمارhaneye nakli Menteşe mutasarrıflığından bildirilmiştir.⁴⁸

Bodrum hapisanesi hakkındaki haberlerden bir kısmı da hapisanenin idaresi ve tamiriyle ilgilidir. Bu çerçevede 12 Mayıs 1909 tarihli bir habere göre, boş bulunan Bodrum hapisanesi müdürlüğüne Rodos Nafia eski kâtibi Mehmed İzzet Efendi'nin atandığı anlaşılmaktadır.⁴⁹ Ancak Mehmed İzzet Efendi'nin görevinin uzun sürmediği anlaşılmaktadır. Çünkü 17 Ağustos 1910 tarihli bir haberde, hapisane müdürü Osman Remzi Efendi'nin 569 kuruş maaşla emekliye ayrıldığı bildiriliyor.⁵⁰

Dönem içinde hapisanenin bakkal dükkânının ihalesiyle ilgili bir duyuru da basında yer almıştır. Buna göre, 1326 yılı kirasının 6.000 kuruş olarak kararlaştırıldığı ve üç gün sonra ihalenin kesinleşeceği, talip olanların İzmir'de Emlak-ı Emiriye İdaresi'ne ve mahallinde de kaymakamlığa başvurmaları duyurulmuştur.⁵¹

Yine dönem içinde hapisanenin tamirine ilişkin haberler de bulunmaktadır. 21 Temmuz 1909 tarihli habere göre, Bodrum hapisanesi tamiratının ertelenmesinin mahzurları bulunduğundan gerekli keşif bedeli olan 9.990 kuruşluk havalenin hızla yapılması için Maliye Nezareti'ne yazı gönderilmiştir.⁵² Sorun çözülmemiş olmalı ki bir yıla yakın bir süre sonra Bodrum hapisanesinin tamiriyle ilgili keşif evrakının Maliye Nezareti'ne havale olunduğu ve gerekli havalenin istendiğine dair bir haber yayınlanmıştır.⁵³ Aradan yaklaşık bir ay geçmesine rağmen havalenin yapılmadığı anlaşılıyor. İlgili haberde keşif evrakının Maliye Nezareti'ne gönderildiği ve havalenin talep edildiği tekrar edilmektedir.⁵⁴ Haziran 1910 ortalarında yayınlanan bir haberde, aralarında Bodrum'un da bulunduğu 11 hapisane hakkında, tamir masraflarıyla ilgili meblağa izin verileceği fakat bazı hapisanelerle ilgili bilgilerin eksik olduğu ve Dâhiliye Nezareti'nden istendiği belirtilmektedir.⁵⁵

2. Tayinler ve Görevliler

Gazetelerde 1 Eylül 1908 – 18 Ağustos 1910 tarihleri arasında Bodrum kazasına ait tayin veya görevlilere ilişkin 30'dan fazla haber tespit edilebilmiştir. Bu

⁴⁷ *Abenk*, 11 Mayıs 1326/24 Mayıs 1910.

⁴⁸ *İttihad*, 27 Haziran 1326/10 Temmuz 1910; *Abenk*, 27 Haziran 1326/10 Temmuz 1910.

⁴⁹ *Abenk*, 29 Nisan 1325/12 Mayıs 1909.

⁵⁰ *Abenk*, 4 Ağustos 1326/17 Ağustos 1910.

⁵¹ *Abenk*, 3 Mart 1326/16 Mart 1910.

⁵² *Abenk*, 8 Temmuz 1325/21 Temmuz 1909.

⁵³ *Abenk*, 14 Nisan 1326/27 Nisan 1910.

⁵⁴ *Abenk*, 12 Mayıs 1326/25 Mayıs 1910.

⁵⁵ *Salname-i Vilayet-i Aydın 1326*, s. 697'ye göre de kazanın kaymakamı Hulusi Bey'dir.

çerçevede Meşrutiyet'in ilanının hemen ardından bazı görevlilerin yerlerinin değiştirilmesi dikkati çekmektedir. Nitekim bir polis komiseri ve mal müdür yardımcısı İzmir ve Tire'ye gönderilirken, yerlerine Urla ve İzmir'den tayinler yapılmıştır.

Kazanın en yüksek seviyedeki görevlisi kuşkusuz kaymakamdır. Meşrutiyet'in ilanından birkaç ay sonra, 30 Eylül 1908 tarihinde yayınlanan bir haberde, Bodrum kaymakamı Ömer Hulûsi'nin⁵⁶ Resulayn kaymakamlığına tayin olduğu, yerine Çemişkezek kaymakamı İbrahim Rüşühi'nin tayin olduğu belirtilmiştir.⁵⁷ Kaymakam Ömer Hulûsi'nin tayininin ardından yerine vekâleten maiyyet memurlarından Hikmet Bey'in görevlendirildiği anlaşılıyor. 22 Ekim 1908 tarihli habere göre, yerel eşraf vilayete telgrafla başvurarak Hikmet Bey'in Meşrutiyet hükümetine layık bir idare oluşturmaya muvaffak olduğunu ve dolayısıyla asaleten tayinini talep etmişlerdir.⁵⁸ 3 Aralık 1908 tarihli bir haberde Resulayn kaymakamlığına tayin edilen Ömer Hulûsi'nin yeni görev yerine gitmek üzere İstanbul'a gittiği belirtilmektedir.⁵⁹ 1910 yılı başlarına kadar kaymakamla ilgili bir habere tesadüf edilememiştir. 18 Şubat 1910 tarihli bir haberde ise Bodrum kaymakamlığına Megri (Fethiye) eski kaymakamı Osman Bey'in tayin olduğu belirtilmektedir.⁶⁰ Yaklaşık yirmi gün sonrasına ait bir haberde ise, Bodrum Kaymakamı Osman Nuri'ye İstanbul'a gitmek üzere Dâhiliye Nezareti tarafından iki ay izin verildiği belirtilmektedir.⁶¹

19 Ekim 1908 tarihli bir habere göre, Bodrum kazası naipliğine/niyabet-i seriyesine Abdullah Efendi tayin olunmuştur.⁶² Yaklaşık 15 gün sonra yayınlanan başka bir haberde de Abdullah Efendi'nin tayininden söz edilmektedir.⁶³ Bundan da yaklaşık bir ay sonra Ahenk gazetesinde, "*Bodrum'dan İzmirli Mustafa Refik*" imzasıyla yayınlanan bir yazıda, yaklaşık yirmi gün önce Bodrum niyabetine tayin olunan Abdullah Vehbi Efendi'nin iki haftadır Cuma günleri Adliye camiinde namazdan önce Meşrutiyet, meşrutiyetin meşruiyeti ve hürriyetin meziyeti konularında vaazlar vererek herkesin yararlanmasını sağladığı ve buna gelecekte de devam edeceği belirtilmektedir. Dolayısıyla naip Abdullah Vehbi'nin vilayet niyabetliği yapabilecek birisi olduğu halde kaza naipliğine tayin olunmasına esef edilmekte ve kazanın böyle bir naibin tayininden ötürü müteşekkir bulunduğunu belirtmektedir.⁶⁴ 1909 Şubat ayı ortalarında naib Abdullah Efendi'nin Bodrum

⁵⁶ *İttihad*, 13 Mayıs 1326/26 Mayıs 1910.

⁵⁷ *Ahenk*, 17 Eylül 1324/30 Eylül 1908.

⁵⁸ *Ahenk*, 9 Teşrinievvel 1324/22 Teşrinievvel 1908.

⁵⁹ *Hizmet*, 20 Teşrinisani 1324/3 Kanunievvel 1908.

⁶⁰ *İttihad*, 5 Şubat 1325/18 Şubat 1910.

⁶¹ *Ahenk*, 25 Şubat 1325/10 Mart 1910.

⁶² *İttihad*, 6 Teşrinievvel 1324/19 Teşrinievvel 1908.

⁶³ *Ahenk*, 22 Teşrinievvel 1324/4 Teşrinisani 1908.

⁶⁴ *Ahenk*, 25 Teşrinisani 1324/8 Kanunievvel 1908.

Maarif Komisyonu başkanlığına getirildiği haberi yayınlanmıştır.⁶⁵ 4 Mayıs 1910 tarihli olup, vilayet merkez naipliği tarafından yapılan duyuruda, vilayetin aralarında Bodrum'un da bulunduğu bazı kazalarında naiplik makamının boş olduğu, ileride bunların sürelerini tamamladıklarında istihdam edilmek veya ara-izim durumlarında kullanılmak üzere imtihanla naib alınacağı, bunun için hafta içinde başvurulması gerektiği duyurulmaktadır.⁶⁶ 18 Ağustos 1910 tarihli bir haberde de Garbi Karaağaç eski naibi Hacı Galip Efendi'nin Bodrum niyabetine tayin olduğu belirtilmektedir.⁶⁷

Dönem içinde Bodrum kazası ile ilgili tayin ve gelişmeler sırasıyla şöyle tespit edilmiştir: Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonraki bir haberde Bodrum'dan bir telgraf aldıklarını ve “*idare-i müstebide yadigârlarından*” olduğu vurgulanan polis komiserinin, Bodrum'a veda ederek ayrıldığı belirtilmektedir.⁶⁸ Eylül 1908 başında yayınlanan bir haberde, vali yardımcısı Şevki Efendi başkanlığındaki bir komisyonun bazı memurların yerinde değişiklik yaptığı belirtiliyor. Bunlar arasında Bodrum mal müdür yardımcısı Mustafa Efendi'nin Tire'ye, Urla mal müdür yardımcısı Ali Fuad Efendi'nin de Bodrum'a nakilleri de bulunmaktadır.⁶⁹ Yine Eylül'ün başlarında Bodrum kazası polis komiseri Süleyman Efendi'nin yerine, vilayet merkezinden Eğimli İbrahim Efendi tayin olunmuştur.⁷⁰ Aralık 1908 sonlarına doğru Bodrum hapisanesi tabipliğinden müstafî Halis Asım Efendi Eşme tabipliğine atanmıştır.⁷¹ Kısa bir süre sonra Halis Efendi'nin iadeten Bodrum hapisanesi tabipliğine atandığı haberi yayınlanmıştır.⁷² 1909 Şubat ayı ortalarında Bodrum Maarif Komisyonu başkanlığına kaza naibi Abdullah Efendi, üyeliklerine Salih Beyzade Mustafa Bey, Hacı Mollazade Hüseyin Ağa, Nalbandaki Hüseyin ve Hacı Ahmed Efendiler atanmışlardır.⁷³ 20 Mayıs 1909 tarihli bir haberde, Bodrum'a beş saat mesafedeki Gümüşlük'ten gönderilecek hayvanların vergisine bakmak üzere bir memur görevlendirilmesinin, vilayetten istendiği belirtilmektedir.⁷⁴ Haziran 1909 sonlarına doğru Bodrum'da görev yapması uygun bulunmayan 3. Komiser İbrahim Efendi'nin Karacasu'ya, yerine vilayet merkezi polis memurlarından Giridli Mustafa Hilmi Efendi'nin tayinleri gerçekleşmiştir.⁷⁵ 12 Eylül 1909 tarihli bir haberde, Bodrum Rüşdiye Mektebi'nin geçen yıldan beri

⁶⁵ *Abenk*, 8 Şubat 1324/21 Şubat 1909.

⁶⁶ *Abenk*, 21 Nisan 1326/4 Mayıs 1910.

⁶⁷ *Abenk*, 5 Ağustos 1326/18 Ağustos 1910.

⁶⁸ *Abenk*, 12 Ağustos 1324/25 Ağustos 1908.

⁶⁹ *Abenk*, 19 Ağustos 1324/1 Eylül 1908.

⁷⁰ *Abenk*, 27 Ağustos 1324/9 Eylül 1908.

⁷¹ *Hizmet*, 10 Kanunievvel 1324/23 Kanunievvel 1908; *Abenk*, 11 Kanunievvel 1324/24 Kanunievvel 1908.

⁷² *İttihad*, 30 Kanunievvel 1324/12 Kanunısani 1909.

⁷³ *Abenk*, 8 Şubat 1324/21 Şubat 1909.

⁷⁴ *Abenk*, 7 Mayıs 1325/20 Mayıs 1909.

⁷⁵ *Abenk*, 9 Haziran 1325/22 Haziran 1909.

muallimsiz olduğu, defalarca başvurulduğu halde sonuç alınamadığı belirtiliyor.⁷⁶ Kasım 1909 ortalarında Menteşe sancağının Bodrum ve Marmaris kaza belediyeleri, bölgelerinde çiçek hastalığı bulunmadığı için artık memura ihtiyaçları olmadığını ve memur için maaş ödemeyeceklerini bildirmişler. Haberin devamında buna inanamadıklarını, hiçbir belediyenin bu derece gafletle hareket edemeyeceği vurgulanarak belediyelerin tutumu eleştiriliyor.⁷⁷ Kasım 1909 ortalarında Bodrum mal müdürü yardımcısı Fuad Efendi'nin Köyceğiz mal müdürlüğüne terfian, onun yerine Çine mal müdürü yardımcısı İzzet Efendi tayin olunmuştur.⁷⁸ 1910 Ocak ayı başlarında Bodrum icra mübaşiri merhum Osman Efendi'nin eşi Nafize Hanım'a aylık 40 kuruş emekli maaşı tahsisi yapılmıştır.⁷⁹ Şubat 1910 başlarında, sınavla uygunluğu belirlenen Adil Efendi, Bodrum tahsil memurluğuna tayin olunmuştur.⁸⁰ 1910 Şubat ayı ortalarında istifa eden Maarif Komisyonu üyeliklerine Bodrum sertahsildarı Halil, İmamzade Halil, Şakir Efendizade Avni, Alaiyelizade Galib, Hafız Ahmed, Yako oğlu Tiryandefilos ve Benyamin Galanti Efendiler seçilmiş ve görevleri onaylanmıştır.⁸¹ Kısa bir süre sonra da komisyon başkanlığına eski başkan Hasan Efendi'nin tayin olunduğu haberi yayınlanmıştır.⁸² 18 Mart 1910 tarihli haberde, daha önce yapılan sınavda dördüncü olan Alaşehir aşar muharriri Ahmed Efendi'nin 4. Sınıftan Bodrum tapu kitabetine, vilayet idare meclisince tayin kılındığı belirtilmektedir.⁸³ Ağustos 1910 ortalarında, Bodrum hapishanesi müdürü Osman Remzi Efendi, 569 kuruş maaşla emekliye ayrılmıştır.⁸⁴

3. Bodrum Limanı

Bodrum limanına ilişkin haber ve yorumları iki şekilde ele almak gerekiyor. İlki limanın hayvan ihracıyla ilgili kullanımı, ikincisi limanın muhafazası. Hayvan ihracıyla ilgili 22 Nisan 1908 tarihli bir haberde, her yıl Milas ve Bodrum kışlaklarından liman yoluyla İskenderiye'ye hayvan ihraç edildiği ve bazı vapurların yakında Bodrum ve Milas limanlarına hayvan yüklemek üzere geleceklerinin işitildiği belirtilmektedir.⁸⁵ Yaklaşık bir ay sonraki başka bir haberde, çifte ve damızlığa elverişli hayvanların dışarıya ihracının yasak olduğu, bu nedenle Güllük ve Bodrum iskelelerinden sevk edilecek hayvanların kontrolü için mahallerinde komisyonlar oluşturulduğu ve komisyonların hayvanları kontrol edeceği belirtiliyor.⁸⁶ 16 Temmuz 1908 tarihli daha ayrıntılı bir haberde konu tekrar ele

⁷⁶ *Abenk*, 30 Ağustos 1325/12 Eylül 1909.

⁷⁷ *Abenk*, 3 Teşrinisani 1325/16 Teşrinisani 1909.

⁷⁸ *Abenk*, 6 Teşrinisani 1325/19 Teşrinisani 1909.

⁷⁹ *Abenk*, 23 Kanunievvel 1325/5 Kanunısani 1910.

⁸⁰ *Abenk*, 26 Kanunısani 1325/8 Şubat 1910.

⁸¹ *Abenk*, 3 Şubat 1325/16 Şubat 1910; *İttihad*, 3 Şubat 1325/16 Şubat 1910.

⁸² *Abenk*, 7 Şubat 1325/20 Şubat 1910; *İttihad*, 7 Şubat 1325/20 Şubat 1910.

⁸³ *Abenk*, 5 Mart 1326/18 Mart 1910; *İttihad*, 5 Mart 1326/18 Mart 1910.

⁸⁴ *Abenk*, 4 Ağustos 1326/17 Ağustos 1910.

⁸⁵ *Abenk*, 9 Nisan 1324/22 Nisan 1908.

⁸⁶ *Abenk*, 30 Nisan 1324/13 Mayıs 1908.

alınıyor. Koyun ve sığır hayvanlarının başka ülkelere fazlaca ihraç edilmesi yüzünden vilayette et kıtlığına ve fiyat artışına neden olduğu, bu nedenle yaklaşık iki ay süreyle hayvan ihracatının yasaklanması için Dahiliye Nezareti'ne başvurulduğu belirtiliyor. Buna rağmen alınan cevapta İstanbul'dan başka yerlere koyun ve sığır ihracatının yasaklanmasının mahalli ticareti sekteye uğratacağından, buna gerek olmadığı belirtilmiş. Oysa Güllük, Milas, Bodrum ve Kuşadası gibi sahillerden erkek ve dişi, çiftle ve damızlığa uygunluğuna bakılmaksızın her çeşit koyun ve sığırın hiçbir engelle karşılaşmadan serbestçe ihraç edildiği, bunun ise henüz ortadan kalkmamış olan et kıtlığı ve yüksek fiyatları yeniden ortaya çıkaracağı kaygısı dile getiriliyor. Bu nedenle ihracatın yasaklanması önlemini uygulamaya koymadan, özel bir komisyon nezaretinde yapılması için ilgili yerlere emir verilmesi veya ihracatın yalnızca İzmir iskelesinden yapılması için vilayetten talepte bulunulduğu belirtilmektedir.⁸⁷

İkinci konu Bodrum limanının muhafazası ile ilgilidir. 1909 yılı sonlarına doğru basında yer alan bir haber, doğrudan limanla ilgili Vilayet Umumi Meclisi'ndeki görüşmenin ayrıntılarını aktarmaktadır. Yazıda önce Bodrum limanının önemi anlatılmaktadır. Buna göre liman Akdeniz adalarına yakın ve çevresinde bulunması neyeniyle sürekli vapurların girip çıktığı bir limandır. Ayrıca fırtınalı havalarda gemiler çoğunlukla buraya uğrayarak korunmaktadırlar. Bazan da savaş gemileri ve yabancı seyyahları taşıyan vapurlar limana uğrayarak günlerce kalmaktadırlar. Dolayısıyla böylesine önemli bir limanın çeşitli tehlikelerden korunması gerekmektedir. Buna rağmen Bodrum limanı kasabanın ortasından ve en şerefli iki kısmından kuvvetli şekilde meydana gelen sellerden olumsuz etkilenmektedir. Seller, dört beş ton büyüklüğündeki kayıkların fırtınadan sığındığı yerleri doldurduğu gibi, yoğun yağışlarda yağmur suları mecrasından taşarak çarşı ve mağazaları basmakta ve hasara sebep olmaktadır. Bunun düzeltilmesinin ancak sel yatağının değiştirilerek, kasabanın güney kısmındaki açık denize yönlendirilmesiyle mümkün olacağı, mahallinden gelen rapordan ve konuyla ilgili görüşmelerden anlaşılmaktadır. Sonrasında, konunun takip ve gereğinin yapılması için öncelikle sele karşı yapılması düşünülen işlere ne kadar masraf gerektiği ve limanın ithalat ve ihracat miktar ve derecesiyle ilgili bilgilerin mahallinden istenmesine karar verilmiştir.⁸⁸

4. Asayiş ve Kaçakçılık

Bodrum ve çevresi çok sayıda koy barındırdığından deniz yoluyla kaçakçılık ve asayiş sorunlarına sahne olmaktadır. Asayiş bağlamında dönem içinde tespit edilebilen ilk olay, Bodrum merkezinde meydana gelmiştir. 1908 Temmuz ortalarına doğru Bodrum'da yaşayan Girit göçmenlerinden Muradaki oğulları İbrahim ve Ali ile Ömer Ağa oğlu Mustafa ve Kasap Abdullah arasında kavga çıkmış ve Mustafa ile Abdullah çarşı ortasında bıçakla Muradaki oğlu İbrahimi

⁸⁷ *Ahenk*, 3 Temmuz 1324/16 Temmuz 1908.

⁸⁸ *Ahenk*, 27 Teşrinisani 1325/10 Kanunievvel 1909.

yaralayarak öldürmüşlerdir. Katillerden Mustafa yakalanarak tutuklanmış diğerinin ise yakalanmasına çalışılmaktadır.⁸⁹ Mayıs 1910 ortalarındaki bir haberde, Bodrum kazası Bayır köyünde Hacıoğlu Halil bin Halil'in köy yakınındaki değirmende katledildiği belirtilmektedir. Olay yerine giden görevliler aynı köyden Kartaloğlu Hasan ve kardeşleri Mehmet ve Mustafa'yı tutuklamışlardır.⁹⁰ 13 Haziran 1910 tarihli habere göre, Bodrum'un Müskebi köyünden Murabutoğlu Mehmed'i kat eden Gazazoğlu Ali tutuklanarak Adliye'ye teslim edilmiştir.⁹¹ 17 Ağustos 1910 tarihli habere göre, Bodrum eski orman tezkere muharriri Kadri ile Milas eski süvarisi Halil Efendilerin haklarındaki ihbarın gerçek olmadığı yapılan inceleme sonucunda hazırlanan ve Menteşe mutasarrıflığından vilayete gönderilen belgelerden anlaşıldığı belirtilmektedir.⁹² 26 Ağustos 1910 tarihli habere göre, Bodrum'un Demirci Çiftliği'nde Halil isminde birisi kendi eşini öldürmüş ve tutuklanmıştır.⁹³

Bodrum ve çevresinde dönem içinde eşya, hayvan, silah ve mühimmat kaçakçılığı da dikkat çekmektedir. Nitekim 12 Mart 1909 tarihli bir habere göre, Bodrum kazası sahillerinde ve Gökabad körfezinde kaçakçılık yayılmaktadır. Menteşe livası sahillerinin güvenliği ve kaçak eşyanın girişinin engellenmesi için bir torpidonun görevlendirilmesi mutasarrıflıktan tekrar istenmiştir. Bu yoldaki isteklerin defalarca tekrar edildiği halde bir sonuç alınamaması, sadece Muğla'nın değil bütün vilayet sahillerinde kaçakçılığın, silah girişinin engellenmesi için bir ganbotun bile tahsis edilmemesi hayretle karşılanıyor.⁹⁴ 1909 yılının son günlerinde Bodrumlu kaptan Harputlu Dimitri'nin Milas sahilinde Kazıklı karakolu civarında karaya barut çıkarırken yakalanmıştır. El konulan kaçak barutun 24 torba olduğu belirtilmektedir.⁹⁵

19 Şubat 1910 tarihli bir habere göre, Yunan hükümeti Aydın vilayetinden ordusu için at satın almaktadır. Gazetenin bu hususa daha önce dikkat çektiği belirtildikten sonra, hükümetin Yunanistan'a at ihracını yasakladığı belirtiliyor. Ancak bu yasağı haber alanların, hayvanlarını İzmir gümrüğü yerine kaçak yollarla ihraç edecekleri, sahillerin sıkı kontrol edilmediğinden Yunanistan için buradan at teminini üstlenmiş olanların, bu engelleri aşacakları ve hesaplarını ona göre yapmış olduklarının muhakkak olduğu vurgulanıyor. Aralarında Bodrum liman ve sahillerinin de bulunduğu bütün kıyılardan kaçak ihracatın yapılamayacağını iddia edilemeyeceği belirtiliyor. Dolayısıyla, yasağın İzmir gümrükleriyle sınırlı olmaması, bütün sahillerde kontrolün bir kat daha artırılması, jandarma ve kolcu gibi

⁸⁹ *Abenk*, 1 Temmuz 1324/14 Temmuz 1908.

⁹⁰ *Abenk*, 2 Mayıs 1326/15 Mayıs 1910.

⁹¹ *İttihad*, 31 Mayıs 1326/13 Haziran 1910.

⁹² *İttihad*, 30 Temmuz 1326/12 Ağustos 1910; *Abenk*, 30 Temmuz 1326/12 Ağustos 1910.

⁹³ *Abenk*, 13 Ağustos 1326/26 Ağustos 1910.

⁹⁴ *Abenk*, 27 Şubat 1324/12 Mart 1909.

⁹⁵ *Abenk*, 10 Kanunievvel 1325/23 Kanunievvel 1909.

görevlilerin uyarılması ve ganbot, torpido gibi gemilerle sahillerde dolaşılması gerekli görülüyor.⁹⁶

13 Mart 1909 tarihli haberde Bodrum kazası sahillerinde ve Gökabat körfezinde bu sıralar hırsızlık ve orman ürünleri kaçakçılığının yaygınlaştığı, engellenmesi için bir torpidonun burada görevlendirilmesinin Menteşe mutasarrıflığına bildirildiği belirtiliyor.⁹⁷ 4 Mayıs 1910 tarihli haberlerde, Bafra ganbotunun çam kabuğu yüklü 3 adet kaçakçı kayığını yakalayarak Bodrum limanına teslim ettiği belirtilmektedir.⁹⁸

5. Ekonomi, Vergi

Meşrutiyet'in ilanından yaklaşık bir ay kadar önce Bodrum kazasının tarımsal faaliyet bilgileri basında yer alıyor. Buna göre kaza ölçeğinde ekimi yapılan ürün ve ekilen arazi miktarı şöyledir: Buğday 1.870, arpa 5.000, bakla 1.700, yulaf 1.640, tütün 860, akdarı 3.000, sarı darı 3.000 dönüm. Toplamda 17.070 dönümlük araziye ekim yapılmıştır. Verilen bilgiye göre, bir önceki yıldan %10 oranında fazla ürün alınması umulmaktadır.⁹⁹

8 Temmuz 1908 tarihli habere göre, Muğla sancağının Marmaris, Megri, Köyceğiz ve Bodrum kazalarının bu seneki hububat aşarı taliblerine ihale olunmuş, Milas kazasının ise Emanet idaresine kalmıştır.¹⁰⁰

İmtiyazı Hazine-i Hassa uhdesinde bulunan, Bodrum kazasındaki çinko ve simli kurşun madenlerine 6 Aralık 1908 tarihinden itibaren el konularak, hasılatının Hazine'ye aktarılması yoluna gidilmiştir.¹⁰¹

Bodrum İcra dairesi, Bodrum'un Armutçuk, Ermene, Çömlekçi Çiftliği köylerinin 1908 yılı hububat aşarı mültezimi Resuloğlu Halil Efendi'nin taksit bedelinden borcu olan meblağı ödemediği için, tasarrufunda bulunan Kocadere mevkiindeki, doğusunda Gülcüoğlu Hacı Mustafa, batısında yol, kuzeyinde Sakalioğulları tarlaları, güneyinde yol ile çevrili bir parça ve 31 dönümlük incir bahçesinin, ilan tarihinden 15 gün sonra müzayede ile satılacağını, talip olanların İcra Dairesi'yle Münadi Hasan Ağa'ya başvurmalarını, 27 Aralık 1908 tarihinde ilan yoluyla duyurmuştur.¹⁰²

24 Şubat 1910 tarihinde, Bodrum belediyesine ait vergilerden müzayedeye konulan ve eski bedeli 3.590 kuruş olan zebhiye vergisi için, pey sürmek ve şartları

⁹⁶ *Ahenk*, 6 Şubat 1325/19 Şubat 1910.

⁹⁷ *Ahenk*, 28 Şubat 1325/13 Mart 1910.

⁹⁸ *İttihad*, 21 Nisan 1326/4 Mayıs 1910; *Ahenk*, 21 Nisan 1326/4 Mayıs 1910.

⁹⁹ *Ahenk*, 23 Mayıs 1324/5 Haziran 1908.

¹⁰⁰ *Ahenk*, 25 Haziran 1324/8 Temmuz 1908.

¹⁰¹ *Ahenk*, 28 Teşrinisani 1324/11 Kanunievvel 1908.

¹⁰² *Ahenk*, 28 Kanunievvel 1324/10 Kanunısani 1909.

öğrenmek isteyenlerin ve iltizamına talip olanların belediyeye başvurmaları duyurulmaktadır.¹⁰³

1910 Nisan ayı ortalarındaki bir haberde, incir mahsulünün hanlarda hangi sağlık şartlarında işlendiği üzerinde duran ve Ziraat Müfettişi Ojen Yeni Dünya tarafından kaleme alınan ve gazetelerde de yayınlanan on maddelik talimatname üzerine, Vilayet İdare Meclisi'nin de bazı kararlar aldığı belirtilmektedir. Kararın Bodrum kazası ile birlikte incir üretilen bütün kazalardaki Ticaret ve Ziraat Odaları, Belediyeler, Aşar İdareleri ve Sıhhiye Müfettişlikleri'ne gönderilmesi, tüccarlara duyurulması, Türkçe, Rumca, Fransızca gazetelerde yayınlanması istenmektedir. Kararlarda, incirlerin salgın hastalık taşıyanlar tarafından toplanmaması, incir amelesinin kıyafetlerinin temiz olması, işçilerin incir saplarını diş ve tırnaklarıyla kesmemesi, hanların Eylül ve Ekim aylarında ziraat ve sağlık müfettişlerince incelenmesi gibi, önemli birçok uyarılarda bulunmaktadır.¹⁰⁴

1910 Mayıs ayı sonlarında Vilayet Aşar İdaresi bir duyuru yayınlayarak, eski bedeli 490.672 kuruş olan Bodrum kazası hububat aşarı için talip olanların, liva ve mahalli hükümet ile İzmir Aşar dairesine başvurmaları istenmektedir.¹⁰⁵ Haziran ortalarında yine aynı idarenin başka bir ilanında, Bodrum kazasının yedi köyüne ait hububat aşarına talip olanların aynı yerlere başvurmaları istenmektedir.¹⁰⁶ Yine Haziran ortalarında Bodrum kazasının bu kez sekiz köyüne ait hububat aşarı için duyuru yapılmıştır.¹⁰⁷

1910 Ağustos sonlarına ait bir haberde, Bodrum, Köyceğiz ve Marmara kaza belediyelerinin, gelir yetersizliğinden hükümet yardımına muhtaç oldukları, bu üç kazaya, tahsisatı Maliye Hazinesi'nden karşılanmak üzere, birer doktor tayini için Menteşe Sancağı İdare Meclisi tarafından ilgili makamlara yazıldığı belirtilmektedir.¹⁰⁸

6. Kampanyalar

Meşrutiyet'in ilanından yaklaşık iki hafta önce, 24 Haziran 1908 tarihinde yayınlanan bir yardım kampanyası haberine göre, Hamidiye-Hicaz demiryolu hattının Haremeyn-i Şerife'nin kısmının inşaatı için düzenlenen yardım kampanyası bağlamında, Bodrum kazasından toplam 4.100 kuruş toplanmıştır. Bu miktarın 1.050 kuruşluk kısmı kaymakam tarafından verilmiştir. Yardım listesinde toplam 140 kişi yer almaktadır. Yardım miktarları incelendiğinde bir kişinin 50, 3 kişinin 40, 3 kişinin 30 kuruş ve diğerlerin de 25-20 kuruş arasında değişen miktarlarda yardımda buldukları görülmektedir.¹⁰⁹

¹⁰³ *Abenk*, 11 Şubat 1325/24 Şubat 1910.

¹⁰⁴ *Abenk*, 7 Nisan 1326/20 Nisan 1910.

¹⁰⁵ *Abenk*, 12 Mayıs 1326/25 Mayıs 1910.

¹⁰⁶ *Abenk*, 29 Mayıs 1326/11 Haziran 1910.

¹⁰⁷ *Abenk*, 1 Haziran 1326/14 Haziran 1910.

¹⁰⁸ *Abenk*, 13 Ağustos 1326/26 Ağustos 1910.

¹⁰⁹ *Abenk*, 11 Haziran 1324/24 Haziran 1908.

20 Kasım 1908 tarihli bir habere göre, “*Bodrum ahali-i Osmaniyesi namına Hayim Galanti, Mihal Tirandafilos ve Edbem*” imzalarıyla İzmir’de *İttihad* gazetesine bir telgraf çekilerek, Avusturya ve Bulgaristan mallarına karşı boykota destek verdikleri bildirilmektedir. Ayrıca bütün tüccar ve halkla aralarında bu konuda “*abd ü misak*” eylediklerini de ilave etmektedirler.¹¹⁰

29 Ocak 1909 tarihli bir duyuruya göre, Bodrum’un Müslüman ahalişi tarafından eğitim için verilen 280 adet argıç ve 300 adet yünlü koyun derisi müzayedeye konulmuştur. Talip olanların Maarif idaresine başvurmaları istenmektedir.¹¹¹

2 Mart 1909 tarihli bir haberde, Rumeli’deki Osmanlı askerleri için kışlık hediye temini bağlamında, Bodrum kazası zabıta memurları tarafından 347 kuruş 10 para yardım verilmiştir.¹¹²

8 Eylül 1909 tarihli haber, Osmanlı denizlerinde yük ve yolcu taşıyan Hacı Davut Kumpanyası ile ilgilidir. Gazete bu şirketin Osmanlı maskesi altında zararlı entrikalar çevirdiğini ve foyasının su yüzüne çıkmaya başladığına değindikten sonra, şirket hakkında “*Bodrum umum tüccarı namına Hüseyin ve İsmail*” imzalarıyla *Tanin* gazetesinde yayınlanan kınama telgrafına yer vermektedir. Telgrafta “*Osmanlı olup Osmanlı toprağında büyüdüğü, Osmanlı nân ve nimetiyle, ticaretiyle ve servetiyle perverde ve sahib-i servet olduğu halde, hamiyet-i necibe-i Osmaniyeden bu kadar da mahrum ve bigâne*” kalmaları esefle karşılanmaktadır.¹¹³

8 Ekim 1909 tarihli haberde, çeşitli kazalardan Bahriye ianesi için bilet talepleri verilirken, Bodrum’dan 5.000 kuruşluk bilet istenildiği belirtilmektedir.¹¹⁴

3 Şubat 1910 tarihli habere göre, *İttihad* ve Terakki Cemiyeti Bodrum şubesi *Abenk* gazetesine bir yazı göndermiştir. Bu yazıda 29 Ocak Cumartesi günü akşamı Yüzbaşı Cemal Efendi tarafından bir konferans verildiği, Bodrum’un eşrafı ve hamiyetli halkından pekçok kişinin de hazır bulunduğu belirtildikten sonra, konferansta konunun iane-i bahriyeye geldiği belirtiliyor. Konu açılınca, hazır bulunan şahısların tümünün peşin veya taksitle fedakârlıkta buldukları belirtiliyor. Bu durumu işiten kasabanın mahalleleri ve köylerindeki kadınların bile yardıma katıldıkları, hatta gömlek, peşkir gibi önemli cihaz eşyalarını verenlerin bile bulunduğu, Osmanlı kadınlarının bu iane-i milliyeye katılım konusunda gösterdikleri çabaları tanımlamada zorlandıkları belirtiliyor.

Yazının son kısmında, Bodrum’da farklı tarihlerde toplanan yardım miktarının 9.488 kuruş olduğu, önceden 5.000 kuruşluk bilete mahsuben 3.037 ve kurban derilerinin satışından 3.600 ki toplam 16.125 kuruş nakit olarak, 618’i koyun, 334’ü keçi ki toplam 952 derinin de, aynen İzmir “*İane-i Bahriye*

¹¹⁰ *İttihâd*, 7 Teşrinievvel 1324/20 Kasım 1908.

¹¹¹ *Hizmet*, 16 Kanunısani 1324/29 Kanunısani 1909.

¹¹² *Abenk*, 17 Şubat 1324/2 Mart 1909.

¹¹³ *Abenk*, 26 Ağustos 1325/8 Eylül 1909.

¹¹⁴ *Abenk*, 25 Eylül 1325/8 Teşrinievvel 1909.

Komisyonu"na gönderildiği belirtiliyor. Bu arada mevcut eşyanın müzayedesini yapılırken, bir taraftan da peyderpey yardımların gelmekte olduğu vurgulanıyor. Ayrıca Bodrum'un bütün memurları ile jandarma subay ve erlerinin de taksitle verilmek üzere, birer maaşlarını bağışladıkları da ilave ediliyor.¹¹⁵

Bodrumluların iane-i bahriyeye katılımları komşu kazalar arasında da dillendirilmiş olmalı ki, 6 Mart 1910 tarihli *İttihad* gazetesinde Milas'ın bu kampanyada varlık gösterememesini uzun uzadıya eleştiren bir mektup yayınlanmıştır. "*Milas Ağa Cami'-i Şerif müezzini Hafız Ahmet Sadık*" imzasını taşıyan mektupta, Milas'ın Bodrum kazasının iki katı nüfusu bulunmasına rağmen yardıma yeterince katılmadığını vurguluyor. Dolaylı olarak Bodrum'un kampanyaya katılımındaki yoğun çabasını örnek göstermiş oluyor.¹¹⁶ 15 Mart 1920 tarihli bir haberde vilayetin kurban derisi toplanarak Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti'ne ulaştırılan deri miktar ve bedelleri kamuoyuna duyurulmuştur. Buna göre Bodrum kazasından toplam 957 deri yardımı yapılmış olup, bedeli 2.355 kuruş olarak belirtilmiştir. Haberde vilayet genelinde kurban derisinden elde edilecek miktarın 8.000 lirayı aşması umulmaktadır.¹¹⁷ 30 Mart 1910 tarihli olup, "*Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti Bodrum Heyet-i İdaresinden*" başlıklı duyuruda, Girit muhacirlerinden yoksul bir şahıs olan Salih Ağa'nın, iane-i bahriye için bulduğu gümüş bir zinciri, "*Selamet-i Osmanî*" kulübünde müzayedeye koyduğu ve sonuçta 531 kuruşluk bir yardım toplanmasına vesile olduğu belirtiliyor. Cemiyet, Salih Ağa ile müzayedeye katılanlara bu duyuru yoluyla teşekkür ediyor.¹¹⁸ 19 Nisan 1910 tarihli bir haberde Bodrum kazası Mal Müdürü İbrahim ile Maarif Reisi Hasan Beylerin Osmanlı donanması için düzenlenen yardım kampanyasındaki çabaları takdirle anılıyor.¹¹⁹ Benzer bir teşekkür haberi 6 Mayıs 1910 tarihlidir. Haberde donanma ianesine büyük katkıları dolayısıyla önce Bodrum halkına, sonra da bu kampanyaya katkılarından ötürü Yüzbaşı Cemal ve Hüseyin Kami Efendilere aleni teşekkür edilmektedir.¹²⁰ Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti, 21 Ağustos 1910 tarihinde, 1910 Temmuz sonuna kadar vilayet çerçevesinde toplanan yardımların, sancak ve kazalar itibarıyla bir bilançosunu yayınlamıştır. Buna göre Menteşe sancağı toplam yardım miktarı 162.237 kuruş 47,5 paradır. Bunun 36.978 kuruş 25 paralık kısmı Bodrum kazasına aittir.¹²¹

Kampanyalar bağlamında dikkati çeken bir husus, Meşrutiyet'in ilanından önce kurban derisi yardımları Hicaz demiryolu hattı için toplanırken, Meşrutiyet'in ilanından sonra ordu, donanma veya askerler için toplanmaya başlanmış olmasıdır.

¹¹⁵ *Abenk*, 21 Kanunisanı 1325/3 Şubat 1910. Yardımda bulunanların listesi için bkz. *Abenk*, 17-18 Mart 1326/30-31 Mart 1910.

¹¹⁶ *İttihad*, 21 Şubat 1325/6 Mart 1910.

¹¹⁷ *İttihad*, 2 Mart 1326/15 Mart 1910.

¹¹⁸ *İttihad*, 17 Mart 1326/30 Mart 1910.

¹¹⁹ *İttihad*, 6 Nisan 1326/19 Nisan 1910.

¹²⁰ *İttihad*, 23 Nisan 1326/6 Mayıs 1910; *Abenk*, 23 Nisan 1326/6 Mayıs 1910.

¹²¹ *İttihad*, 8 Ağustos 1326/21 Ağustos 1910.

7. İmar ve İnşa

Bodrum kazasıyla ilgili imar ve inşa haberleri çoğunlukla yol üzerinedir. 15 Aralık 1908 tarihli habere göre, Menteşe sancağının yollarından söz edilirken Milas – Bodrum yolunun 1909 yılında keşfinin yapılması için emir verildiği belirtilirken, liva merkezi ile kaza merkezleri arasındaki ulaşımın zorlukla gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır.¹²² 31 Mart 1909 tarihli haberde de Milas-Bodrum yoluna değinilerek, Aydın Vilayeti Meclis-i Umumisi'nin 30 Mart 1909 tarihli kararıyla Milas-Bodrum yolu birinci derece yollar arasına alınmıştır.¹²³ Bundan birkaç gün sonraki bir haberde ise, Nafia Nezareti'nden istenilen mühendisin gelmesi ile Bodrum-Milas yolunun inşasına başlanacağı belirtilmektedir.¹²⁴ Aydın vilayeti bünyesinde beş yıl içinde inşa ve ikmal olunacak ve bir şirkete ihalesi düşünülen yollar arasında Bodrum şubesi yolları da bulunmaktadır.¹²⁵ 11 Mayıs 1910 tarihli habere göre, halk Bodrum-Milas yolunun bir an evvel inşası için başvuruda bulunmuş. Ancak mevcut tahsisat miktarının buna imkân vermediği, genel yollar hakkında Nezaret'in projesinin uygulamaya konmasının beklenmesi gerektiği ilgili makam tarafından açıklanmıştır.¹²⁶ Anlaşılan odur ki dönem içinde sorunun çözümü, yani yolun inşası hakkında bir gelişme söz konusu olamamıştır.

21 Şubat 1909 tarihli habere göre Bodrum hastahanesinin keşfi gereği 9.990 kuruş harcanarak, yerel bir komisyon gözetiminde tamirine izin verilmiştir.¹²⁷ 24 Mayıs 1910 tarihli bir haberde Bodrum hükümet konağının inşası, mahallinden bildirilmiştir.¹²⁸

13 Kasım 1909 tarihli bir haber ise farklı bir bilgi içermektedir ve kasabanın imarıyla ilgilidir. Buna göre, Bodrum'da sakin 700 haneden fazla Gayrimüslim halkın oluşturduğu mahallenin üç kısma ayrılarak Kumbahçe, Eski ve Yeni mahalle şeklinde adlandırılmaları Şura-yı Devlet kararıyla belirlenmiş ve hakkında irade-i seniye çıkmıştır.¹²⁹

8. Doğal Afetler ve Hastalıklar

30 Mart 1909 tarihli bir haberde Bodrum kazasında çiçek hastalığının ortaya çıktığı belirtilmektedir.¹³⁰ 7 Aralık 1909 tarihli bir habere göre, Bodrum'un Kadı Kalesi'nde sığır vebası görülmüş ve dört hayvan telef olmuş, on hayvana da hastalık bulaşmıştır.¹³¹ 6 Nisan 1909 tarihli haberde, Bodrum kazasında daha önce ortadan

¹²² *Abenk*, 2 Kanunievvel 1324/15 Kanunievvel 1908.

¹²³ *Abenk*, 18 Mart 1325/31 Mart 1909.

¹²⁴ *Abenk*, 20 Mart 1325/2 Nisan 1909.

¹²⁵ *Abenk*, 8 Eylül 1325/21 Eylül 1909.

¹²⁶ *Abenk*, 28 Nisan 1326/11 Mayıs 1910; *İttihad*, 28 Nisan 1326/11 Mayıs 1910.

¹²⁷ *Abenk*, 8 Şubat 1324/21 Şubat 1909.

¹²⁸ *Abenk*, 11 Mayıs 1326/24 Mayıs 1910.

¹²⁹ *Abenk*, 31 Teşrinievvel 1325/13 Teşrinisani 1909.

¹³⁰ *Abenk*, 17 Mart 1325/30 Mart 1909.

¹³¹ *Abenk*, 24 Teşrinisani 1325/7 Kanunievvel 1909.

kalkan sığır vebasının yeniden ortaya çıktığı ve beşyüz civarında hayvana bulaştığı başka yerlere yayılmaması için baytar müfettişliğinin isteği üzerine, kaymakamlık vilayete başvurarak Bodrum sahillerine küçük bir torpido gönderilmesini talep etmiştir.¹³² Ertesi gün yayınlanan bir haberde, Bodrum kazasına yayılmış olan sığır vebasının başka yerlere bulaşmaması için, kazadan sığır ihracı yasağına itina gösterilmesi istenmektedir.¹³³ Yaklaşık bir ay sonraki bir haberde Bodrum kazasındaki sığır vebasının bütünüyle ortadan kalktığı belirtilmektedir.¹³⁴ 7 Temmuz 1909 tarihli bir haberde yaklaşık iki ay sonra Bodrum'un Misafir Pilaki köyü hayvanlarında sığır vebasının yeniden ortaya çıktığı ve 37 baş hayvanın telef olduğu belirtilmektedir.¹³⁵

20 Şubat 1910 tarihli haberlerde, geçen gece Bodrum kasabasıyla Müskebi ve bir köyde dört saat süren, fındık ve ceviz büyüklüğünde dolu yağdığı belirtilmektedir. Dolunun badem ve bakla ürünlerini tümüyle mahvettiği ve meydana gelen selin de Hristiyan mahallesindeki köprüyü yıktığı ilave edilmektedir.¹³⁶ 26 Nisan 1910 tarihli habere göre, Bodrum'dan Gökabad liman Reisi Tahir Efendi'yi Gökabad'a götüren kayık, Mazı köyü sahilinde rüzgarın şiddetiyle alabora olmuş ve reis Giritli Mahmud ile tayfa Ali denize gark olarak ölmüşlerdir. Şahısların naaşları bulunamamıştır.¹³⁷

9. Tensikat

Tensikat kavramı düzenleme, düzene koyma gibi anlam içermekle beraber, genelde olağanüstü dönemlerde memuriyet kadrolarındaki tasfiye, terfi, tenzil, tayin veya azil işlemleri için kullanılmaktadır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra da devlet teşkilatındaki personele yeniden şekil verme girişimi dikkat çekmiştir. Bu dönemde özellikle şehirlerdeki siyasileşme sürecinin önemli bir parçasını tensikat oluşturmuştur. Tensikatın siyasileşme açısından en önemli cephelerinden biri memuriyetten çıkarma, diğeri ise memuriyete kabul edilmedir. Özellikle memuriyetle geçinme olgusunun önemli olduğu ülkelerde bu daha da önem kazanmaktadır.¹³⁸

Bodrum ölçeğinde Meşrutiyet'in yeniden ilanının ardından memuriyetlerdeki değişiklikler, tayinler kısmında verilmişti. Ancak 31 Mart Olayı'ndan sonraki tensikat çalışmaları basına daha fazla ve kapsamlı olarak yansımıştır. Bu bağlamda ilk haber 1 Şubat 1910 tarihlidir ve Bodrum kazası memurlarının yeni maaş

¹³² *Abenk*, 24 Mart 1325/6 Nisan 1909.

¹³³ *Abenk*, 25 Mart 1325/7 Nisan 1909.

¹³⁴ *Abenk*, 3 Mayıs 1325/16 Mayıs 1909.

¹³⁵ *Abenk*, 24 Haziran 1325/7 Temmuz 1909.

¹³⁶ *İttihad*, 7 Şubat 1325/20 Şubat 1910; *Abenk*, 7 Şubat 1325/20 Şubat 1910.

¹³⁷ *İttihad*, 13 Nisan 1326/26 Nisan 1910; *Abenk*, 13 Nisan 1326/26 Nisan 1910.

¹³⁸ Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası -II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar-*, Dergah, İstanbul 1990, s. 29.

durumunu içermektedir (Tablo 3).¹³⁹ Ancak elimizde önceki maaş bilgisi bulunmadığı için değişikliğin boyutunu öğrenemiyoruz.

Tablo 3: Mentеше Sancağı / Bodrum Kazası Tensikati

Bodrum Kazası Memurini		
Maaş	Memuriyet	Esami
1500	Kaymakam	Osman Bey
1000	Naib	Abdullah Vehbi Efendi
800	Mal müdürü	İbrahim Efendi
500	Tahsil memuru	Münhal
450	Mal müdürü muavini	İzzet Efendi
400	Müftü	Münhal
400	Sandık emini	Hasan Efendi
250	Tapu katibi	Münhal
400	Nüfus memuru	Mehmed Efendi
400	Tahrirat katibi	Ahmed Efendi
300	Mahkeme-i şer'iyye başkatibi	Mehmet Efendi
300	Eytam müdürü	Ahmet Efendi
400	Mahkeme-i bidayet başkatibi	Mişon Efendi
250	Nüfus katibi	Mehmed Ali Efendi
200	Tapu katibi refiki	Salih Efendi
200	Bidayet mahkemesi azası	Mustafa Bey
200	Bidayet mahkemesi azası	Nikolaki Efendi
200	Müderris	Yakub Efendi
250	Mahkeme-i şer'iyye katibi	Münhal
225	Bidayet mahkemesi katibi	Şevki Efendi
300	Müstantik muavini	Muhyiddin Efendi
160	Mübaşir	İbkaen
160	Mübaşir	İbkaen
100	Mülkiye odacısı	Münhaldir mahallince tayin edilecektir
100	Maliye odacısı	“ “ “ “
60	Şer'iyye odacısı	“ “ “ “
45	Adliye odacısı	“ “ “ “
150	Şer'iyye hademesi	“ “ “ “

Bu tensikattan yaklaşık altı ay sonrasına ait bir haberde, “*Tensikat Kanunu'nun on dördüncü maddesinde her bir memurun bin-i ibracında hangi nezaret ve daireye mensub ise ancak o nezaret ve daireye müracaat edeceği muharrer olmasına ve mazûliyet maaşını tahsisi talebinde bulunan Bodrumlu Hüseyin Efendi'nin altı seneden beri Gökabad liman riyasetinde bulunmasına göre mensub olduğu daireye müracaat eylemesinin kendisine tebliği Maliye Nezaretinden işar olunmuştur*” deniliyor. Muhtemelen Bodrumlu Hüseyin Efendi farklı bir yerde, farklı bir daireye başvurmuş olmalı. Haberden anlaşılan bir husus

¹³⁹ *Ahenk*, 20 Kanunısani 1325/2 Şubat 1910.

da görevden uzaklaştırılanlara mazuliyet maaşı bağlanıyor olmasıdır.¹⁴⁰ Bu haberden de yaklaşık bir ay sonra yayınlanan “*Rüşumat Tensikati*” başlıklı haberde, “*Bodrum Rüşumat Memurini*” hakkında şu bilgiler verilmektedir: Memur Hakkı Efendi 1050 kuruş, kâtip Ali Rıza, muayene memuru ve sandık emini (münhal), manifesto ve anbar memuru Nuri Efendiler 700'er kuruş, Kolcu Mustafa, Hakkı Efendiler 300'er kuruş.¹⁴¹

9. Çeşitli Konular

Seçim: Dönem içinde yapılan seçimlerle ilgili olarak çok haber olmasına rağmen Bodrum seçimlerine ilişkin tek bir habere tesadüf edildi. O da Rumca *Amaliya* gazetesinden aktarılmış. Habere göre, Menteşe sancağında iki mebus seçimi için yapılan oylama sonucunda, adaylardan Milaşlı Halil Bey toplam 75 oy (9'u Bodrum'dan), Hamza Efendi toplam 42 oy ve Kaçaroni Efendi toplam 20 oy (5'i Bodrum'dan) almışlardır. Bu sonuca göre seçimde Müslümanlar çoğunluğu elde etmişlerdir.¹⁴²

Bir Görüş: *İttihad* gazetesinin 12 Aralık 1908 tarihli sayısında Bodrum'dan Hacı Mehmedzade Barih imzalı “*İttifak*” başlıklı yazıda, adil bir devletin idaresinde yaşanıldığı halde neden birlik halinde olunamadığı, kardeşliğin engelinin ne olduğu, gelecek için niçin çalışılmadığı, neden vatan için çalışılmadığı, neden yabancılara muhtaç olunduğu, neden yiyecek içeceğimizin dışarıdan getirildiği, neden emek ve sermayemizin başkalarına verildiği, her türlü ürün yetiştirmeye uygun vatan varken, Avrupalılarda bulunan ileri görüşlülüğün Osmanlılarda neden bulunmadığı gibi sorulara cevap aranıyor. “*Bu Türk milleti Avrupa kadar terakki etmez mi?*” denildikten sonra, Avrupa'da insan aklına özgürlük verenler gökten inmiş melekler olmadığına göre, bizden bir farklarının bulunmadığı belirtiliyor ve işin çaba ve özveride birlik olunmasına dayandığı vurgulanıyor. Bunun için önce bize egemen olmuş olan kara cehaletin kaldırılması ve vatanın muhtaç olduğu kardeşliğin ve çabanın yerleşmesine çalışılması gerektiği belirtiliyor. Hukuka uygun yaşanılması, farklı dinlere haksız muamele edilmemesi gerektiği, geçmişteki düşmanlıkların unutulması, ülkenin geleceği için kardeşçe çalışılmasına vurgu yapılıyor. Bunun için bazı fesadların oyunlarına kanmadan birlik yoluna girilmesi öneriliyor. Birlik ve çaba ile dağların düzleştirileceği, vatanın yabancı saldırılardan ancak birlikle korunacağı, devletin birlikle yüceleceği, yabancıya iltifat etmekle ancak geçmişteki kötü idarenin hortlatacağı vurgulanıyor. Birlik halinde olunmaması ve fesadların sözlerine aldanılması durumunda mahvolunacağı ekleniyor. Özellikle herkesin kendi inancını öne sürerek bir tarafa çekmesinin birliği bozucu davranış olduğuna, herkesin adeta bir gemide olduğuna, bozgunculardan milletin “mahkeme-i kübra”da davacı olacağına vurgu yapılıyor ve yazı şöyle bitiriliyor: “*Vatan hakkını bunlardan istemeyecek mi ey millet bunlar münafikân-ı ümmettir. Bunların meram ve*

¹⁴⁰ *Abenk*, 14 Temmuz 1326/27 Temmuz 1910; *İttihad*, 14 Temmuz 1326/27 Temmuz 1910.

¹⁴¹ *İttihad*, 12 Ağustos 1326/25 Ağustos 1910.

¹⁴² *Abenk*, 25 Teşrinievvel/6 Kanunievvel 1908.

maksadları milleti tefrikaya atub asayişimizi ihlal ile vatanımızı taarruzata ma'ruz kalmaktır. Sakın bunları dost deyib telakki emeyin bunlar hain-i devlet ve millet ve vatan düşmanıdır. Cenab-ı Allah adildir, onların hakından gelmesi kadirdir.”¹⁴³

Meclis-i Mebusan: 1908 yılı Aralık ayı sonunda yayınlanan bir haberde, seçimlerden sonra 17 Aralık 1908 tarihinde Meclis-i Mebusan'ın açılması dolayısıyla Bodrum'da bir tören düzenlendiği ve konuşmalar yapıldığı belirtilmektedir. Bu konuşmalardan yalnızca Bodrum Naibi Abdullah Vehbi Efendi'ninki kaydedilerek habere eklenmiştir. Haber ve konuşma metni şu şekildedir:

“Bodrumdan:

Muazzez, muhterem kardaşım!

Kasabamız nümayişleri 4 Kanunıevvel sene 324 tarihine müsadif Pençşenbe günü Meclis-i Mebusan-ı mübecceleinin küşadı ruż-ı mesudunda vakt-i zühurdan yarım saat sonra sürmeli, pek parlak surette devam etti. Anasır-ı muhtelif fev fev binlerce abalıyle İslam, Rum zükür ve inas mektepleri şâkirdanı umumunun ellerinde, rengârenk Osmanlı sancakları olduğu halde hürriyet marşını çalarak hükümet konağı pişgâhında daire-i askeriyyeye gidildi. Münasib bir mahalde Rum, Musevi ve İslam ictimâ' eden halkı hükümet konağının o vasi' meydanı istiaab etmekte idi. Redif dairesi önünde Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti muhteremesi azalarıyla memurin-i hükümet ve bir mikdar asakir-i jandarma hazır olduğu halde evvel emirde abrararı-ı ümmetden kaşamız naibi Abdullah Vehbi Efendi nutka beda' etdi. Umum halkın yüzlerinde bir beşâset-i azîm rûnüma olmakda idi. Naib-i fazlın irad etdikleri nutuk her fasılasında umum abalı tarafından “yaşasun meclis-i mebusan” “padişahımız” diyerek el çırpmağa alkışlanıyordu. “Yaşasun millet”, “vatan”, “adalet”, “müsavat”, “ubuvvet”, “hürriyet”, “Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti”, “kabraman Üçüncü Ordu”, “İngilizler”, “var olsun Osmanlılar” nidaları asmânı ibtizara getiriyordu. Bu minval üzere müfti ve naib efendilerin her ikisi arasında duran Rahib Efendi tarafından irticalen nutuk kıraat edilerek onu müteakib İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin Selamet-i Osmani Kulübü efradından iki zat tarafından dabi cemiyet-i mukaddese namna gayet belğ bir nutuk irad edilmiş badebu abaliden müteaddid zevatla mekteb şâkirdanı efendiler de zemin ve zamana münasib nutuklar okumuşlardır.

Yalnız naib-i fazl müşarün-ileyhin irad buyurdıkları nutuk zabt edilmiş olmağla leffen takdim kılındı. Mümaileyhin vücudıyla memleketimiz cidden bahtiyordı.

(kıraat olunan nutkun suretidir)

Vatandaşlar!

Millet-i Osmaniye'nin ser-tacı olan Kanun-ı Esasi'nin millet sayesinde iade olunduğu malumunuzdur. Tebşir-i sad-bezar! Tebşir halkımıza, Osmanlılara

¹⁴³ *İttihad*, 29 Teşrinisani 1324/12 Kanunıevvel 1908.

çünkü bu dem Osmanlılıkda yeni bir devr-i ikbaldir ki başladı. Hani o garbın o büyük itikadı: Saltanat-ı Osmaniye ancak istibdad ile kaim ve şiraze-i Osmaniye o menbus istidad ile beka bulabilir?

İşte bugün bu yevm-i mubarekde bu tyd-ı ekberde millet, milletin hâkimiyeti meclisimizin içinde bir hoca efendi bir rabib efendi ile yan yana gelib durduklarını görmek ve bu manzara-i garrayı uhuvvet-i Osmaniye'nin bu levha-i muhteşemesini seyretmek için kemal-i hayretle şitaban olmakda bulundukları görülüyor.

“Yaşasun uhuvvet” bugün bir tyd-ı ekber-i milli içindeyiz. Kaffe-i ni'm ve atayayı bahş eden Cenab-ı Hakke'a bin hamd ü sena, Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyet-i mübeccelesinin delalet-i mürşidanesiyle biz de bugün hürriyetden zevk ve sürur ile sermest ve türlü ümid-i saadetle lebriz neşat oluyoruz, “Yaşasun Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti”.

İşte vatani, vatan-ı leylayı kabramanlara, kabraman Osmanlılara tezviç iden abrar-ı milletden, fedaiyan-ı ümmetden şehid-i hürriyet ve müesses-i kanun-ı esas, üstad-ı irfanımız, (Midhat Paşa) (Kemal Bey) ve sair zevat-ı muhteremenin ervah-ı latifelerine dünya durdukça rahmetler, sad-bezar rahmet olsun.

Bugün küçük büyük bilmeliyiz ki kavaid-i hürriyet ve müsavat ve adalet mülk-i fesib-i Osmaniye'de caridir. Serbesti-i matbuata, serbesti-i ictima'a, serbesti-i kelama hep malikiz, hürriyet-i şahsiye sırf kanun ile mukayyedir ki keza, meşrutiyet usul-i münerverine tabi bir hükümet-i meşrutada kuva-yı hâkimiyet, kuvve-i icraiye hep hükümet ile parlıman dedikleri meclis milletin aralarında mütesaviyen maksemdir. Biri diğerine galebe çalamaz. Biri diğerini sade teftiş eyler.

'Seydülkavm hadmibüm' fehvasınca hükümdar millet içindir. Millet hükümdar için değildir. Aksi takdirde hâkimiyet-i millet meselesi kuru bir sözden ibaret kalır. İşte hür, hakiki hür Osmanlılar, bugün Osmanlı vekillerimiz, şura-yı ümmet ile ilk idare olan beyet-i ictimaiyenin tyd-ı millisidir. Bugünü tebşir ve tebrik eylerim.’¹⁴⁴

Göçmenler: XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Girit başta olmak üzere adalardan Batı Anadolu kıyılarına göçlerin hiç eksilmediği söylenebilir. 14 Şubat 1909 tarihli bir resmi duyuru, Bodrum'a muhtelif tarihlerde gelen göçmenlerin iskânına ilişkindir. Duyuruda öncelikle göçmen tahsisatının yetersizliğinden dolayı sanayi erbabı olan göçmenlerin çalışır hale getirilmesinin ertelendiği, arazi vs verilmeden ziraat erbabı göçmenlerin geçimlerini temin edemeyecekleri ve dolayısıyla bunların yerleştirilmesi emir gereği olduğu belirtilmektedir. Ancak Bodrum kasabasındaki göçmenlerin sanayi erbabı olmalarından ötürü yerleştirme işleri ertelenmiştir. Oysa bu tarihe kadar bu kabil göçmenlerin çoğunun yerleştirilmesi son zamanlarda gerçekleştirilmesinden dolayı, sanayi erbabı göçmenlerin de yerleştirilmesine girişilmiştir. Bu nedenle 1897 senesinden sonra

¹⁴⁴ *İttihad*, 18 Kanunievvel 1324/31 Kanunievvel 1908.

gelenlerin içinde ne kadar sanayi erbabı bulunduğu, bunların hangilerinin ev ve sermaye sağlayarak kendiliklerinden yerleşmiş oldukları ve ne kadarının yerleştirmeye ve yardıma muhtaç olduklarını gösteren bir defterin düzenlenerek gönderilmesinin, eski Muhacirin Komisyonu tarafından bir yazı ile Aydın vilayetine bağlı birimlerden istendiği belirtilmektedir. Ancak bugüne kadar bu konuda bir bilgi gönderilmediğinden sanayi erbabı göçmenlerin yerleştirilmeleri için gerekli bilgilerin gönderilmesi hususunda, Muhacirin Komisyonu konuyu yeniden duyurarak gönderilmesini istemektedir.¹⁴⁵ Bu yeni duyurudan sonra gerekenin yapılıp yapılmadığına ilişkin bilgiye tesadüf edilememiştir.

Girit'in Yunanistan'a bağlandığını ilan etmesinden sonra, burada sayıları iyice azalmış Müslüman halkın Anadolu'ya göçü yeniden gündeme gelmiştir. Nitekim bu göçten Bodrum'un da pay aldığı, 8 Haziran 1910 tarihli küçük bir habere de anlaşılmaktadır. Habere göre, Bodrum'da bulunan Girit göçmenlerinin en iyi şekilde yerleştirilmeleri Dâhiliye Nezareti tarafından istenmektedir.¹⁴⁶

Girit Mitingi: Mayıs 1910 sonlarındaki bir habere göre, 7 Mayıs 1910 tarihinde Bodrum'da Girit için büyük bir miting düzenlendiği, mitingde vatansever nutuklar atıldığı ve ardından Padişah'a, Sadarete ve Meclis-i Mebusan Riyaseti'ne şu telgraf çekildiği belirtilmiştir:

“Ecdâd-ı muazzezamızın yadigâr-ı kıymetdârı, Bahr-i Sefid'in hâkim-i burc-ı ikbâlî olan Girit adasında hukuk-ı hükümrânî-i cenâb-ı hilâfetpenâhîye karşı ada Rumlarının tecavüzat-ı bagyânesi hadd ü marufî tecavüz etdi. Merkez kasabada bugün bilumüm kaza abalisi tecemmü' ile kanlarının son damlasına kadar hukuk-ı mukaddeseyi müdâfaaya âmâde olduklarını tekrar etmiş ve zaten bu hâbda biddefaat kasem eylemiş ve hakikaten bu uğurda fedası için hayatımızın kadr u kıymeti kalmamış olduğundan hükümetimiz daha ziyade beklemeyi münasib görmez ve icraat-ı mühimme ve acilesini sabırsızlıkla bekleriz ferman.

*Bodrum Miting Heyeti*¹⁴⁷

Rumların Askerliği: II. Meşrutiyet yıllarında Bodrum kazası ölçeğinde yaklaşık %18,5 oranında Rum nüfus bulunuyordu. Özellikle kasaba nüfusunun yarıya yakını Rum nüfustu. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Gayrimüslimlere de askerlik zorunlu kılınmış, bu da çeşitli yankılar uyandırmıştı. Daha önce askerlik bedeli (bedel-i askeri) ödeyerek bu yükümlülükten kurtulan Rumların, yeni durumda ne yapacakları sorusu akla gelmiştir. 13 Haziran 1909 tarihli küçük bir habere göre, Bodrum'da Rum Hora Heyeti, Hristiyanların fiilen askerlik yapacaklarını söylediklerinden, resmi makamlar burada bedel-i askeri dağıtımı yapamamışlardır.¹⁴⁸

¹⁴⁵ *Hizmet*, 1 Şubat 1324/14 Şubat 1909.

¹⁴⁶ *Abenk*, 26 Mayıs 1326/8 Haziran 1910.

¹⁴⁷ *İttihad*, 13 Mayıs 1326/26 Mayıs 1910.

¹⁴⁸ *Abenk*, 31 Mayıs 1325/13 Haziran 1909.

Konuyla ilgili başka haber bulunmamakla beraber, muhtemelen daha sonra da askerlik bedelinin toplanması söz konusu olmamıştır.

Sonuç

Bodrum, Aydın vilayetinin Menteşe sancağına bağlı bir kaza olarak, vilayet merkezi İzmir'den bir hayli uzaktadır. II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında İzmir'de yayınlanan ve vilayetin taşra birimleriyle de ilgili haber ve yorumlara yer veren üç önemli gazeteden tespit edilen bilgiler, dokuz ayrı başlık altında verilmeye çalışılmıştır. Konu esaslı bu başlıklar altında, kaza ölçeğinde meydana gelen olaylar veya birtakım gelişmeler, doğal olarak sadece bu gazetelere yansiyablenleri kapsamaktadır. Gazetelerin de muhtelif sayılarının eksikliği veya inceleme sırasında gözden kaçma ihtimali yüzünden, yansıyanların bazılarının bu çalışmada yer almama ihtimali de bulunmaktadır. Ancak, elden geldiğince II. Meşrutiyet'in ilk yıllarına (1908-1910) ait bilgilerin derlenmesi ve değerlendirilmesi yapılmaya ve Bodrum tarihinin bu dönemine katkı sunulmaya çalışılmıştır.

Yapılan tespitlere bakıldığında, bu tarihlerde Bodrum ölçeğinde gündemin başında yer alan konular arasında Bodrum hapisanesi, memur tayinleri, Bodrum limanı ve asayiş sorunları gelmektedir. II. Meşrutiyet döneminin çeşitli yardım kampanyalarının Bodrum'da da gündem oluşturduğu anlaşılmaktadır. İmar ve inşaa faaliyetleri önemli olmasına rağmen, yol ve ulaşım sıkıntısından başka bu yönde vurgulanan önemli bir konu bulunmamaktadır. Sadece hastahane onarımı ve hükümet konağı inşası talepleri söz konusudur. Dönem içinde görülen sağlık sorunları çoğunlukla hayvan hastalıkları ile ilgilidir. Fırtına ve dolu gibi doğal afetlerden de söz edilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ve 31 Mart ayaklanmasından sonra memuriyet kadrolarındaki düzenlemeler özellikle tayin, terfi ve azillerde kendini göstermiştir. Özellikle 31 Mart sonrasındaki tensikat, maaşlarda düzenleme olarak basına yansımışsa da bunun hangi boyutta olduğu tespit edilememiştir. Basında tespit edilen münferit konular da yerel tarih açısından önemli olabileceği düşüncesiyle çalışmaya dâhil edilmiştir.

Kaynaklar

Gazeteler

Abenk, (1908-1910)

Hizmet, (1908-1909)

İttihad, (1908-1910)

Kitap, Bildiri ve Makaleler

Akkoyun, Turan, "Atatürk Dönemi İzmir Basınının Genel Durumu", *Son Yüzyıllarda İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu Tebliğleri*, Haz. Tuncer Baykara, Akademi, İzmir 1994.

Ankan, Zeki, *İzmir Basın Tarihi (1868-1938)*, EÜ Edebiyat Fakültesi, İzmir 2006.

- Birinci, Ali, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası -II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar-*, Dergah, İstanbul 1990.
- Çapa, Mesut, “Yirminci Yüzyılın Başlarında Bodrum”, 2. *Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu Sempozyum Bildirileri 9-12 Mayıs 2011*, Haz. Ahmet Özgiray - M. Akif Erdoğan, Bodrum 2011.
- Çelik, N. Betül, “Bodrum Kalesi'nin Hapishaneye Dönüştürülmesi ve Buraya Yapılan Sürgünler (1890-1914)”, 3. *Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu 30 Ekim-1 Kasım 2013, Bodrum Bildiriler*, C. 1, Haz. M. Akif Erdoğan-Ahmet Özgiray, İzmir 2014.
- Günay, Vehbi, “XX. Yüzyıl Başlarında Bodrum (Osmanlı Vilayet Yıllıklarına Göre)”, 3. *Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu 30 Ekim-1 Kasım 2013, Bodrum Bildiriler*, C. 1, Haz. M. Akif Erdoğan-Ahmet Özgiray, İzmir 2014.
- Huyugüzel, Ö. Faruk, *1928'e Kadar İzmir'de Çıkmış Türkçe Kitap ve Süreli Yayınlar Kataloğu*, EÜ Edebiyat Fakültesi, İzmir 1996.
- Salname-i Vilayet-i Aydın 1326 Sene-i Hicriyesine Mabsus*, Def'a 25, Vilayet Matbaası.
- Serçe, Erkan, *İzmir'de Kitapçılık 1839-1928 -Kitaplar, Kitapçılar, Matbaalar ve Kütüphaneler-*, Akademi, İzmir 1996.